

ГЕРАСИМЧУК Л. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін

(Національна академія внутрішніх
справ)

ЧЕПКОВА К. О.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри військового права

(Військовий інститут
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка)

УДК 342.9: 614.2

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.3.29>

ПРАВОВА ОСНОВА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВО-ЛІКАРСЬКИХ КОМІСІЙ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано правова основа організації діяльності військово-лікарських комісій в системі Збройних Сил України. Авторами приділено увагу діючим нормативно-правовим актам в сфері здійснення військово-лікарських експертиз. Зроблено акцент на закони України, які стали передумовою для внесення ряду змін до керівних наказів Міністерства оборони України в зазначеній вище сфері (Закони України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прав військовослужбовців та поліцейських на соціальний захист» (21.03.2024) та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» (11.04.2024)).

Авторами статті розглянуто відповідно до наказу Міністерства оборони України «Про затвердження Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України» від 14.08.2008 № 402 систему військово-лікарських комісій та відображено це графічно.

В статті приділено увагу рішенням, які приймаються військово-лікарськими комісіями, та окреслено які види рішень можуть бути прийняті відповідно до останніх змін до нормативно-правових актів.

У статті автори дослідили питання порядку оскарження постанов військово-лікарських комісій, оскільки механізм оскарження рішень органів державної влади є обов'язковим елементом правової держави. Встановлено, що механізм оскарження передбачає наступні варіанти: до військово-лікарської комісії вищої ланки та в судовому порядку (до судів адміністративної юрисдикції).

Авторами приділено увагу судовій практиці, яка вже певним чином склалася в Україні. Зокрема, розглянуто правовий висновок Верховного Суду України від 2020 року щодо надання оцінки заключенням військово-лікарських комісій.

За результатами проведеного аналізу визначено, які новели були запроваджені в організації діяльності військово-лікарських комісій в Збройних Силах України.

Ключові слова: військово-лікарська експертиза, військово-лікарська комісія, структура військово-лікарської комісії, постанови військово-лікарських комісій, порядок оскарження.

Herasymchuk L. V., Chepkova K. O. Legal basis for organizing the activities of military medical commissions in the Armed Forces of Ukraine

The article analyzes the legal framework for organizing the activities of military medical commissions in the system of the Armed Forces of Ukraine. The authors pay attention to the current regulatory legal acts in the field of military medical examinations. The emphasis is placed on the laws of Ukraine which became a prerequisite for introducing a number of amendments to the guiding orders of the Ministry of Defense of Ukraine in the above area (Laws of Ukraine "On Amendments to Certain Laws of Ukraine on Ensuring the Rights of Servicemen and Police Officers to Social Protection" (21.03.2024) and "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Certain Issues of Military Service, Mobilization and Military Registration" (11.04.2024)).

The authors of the article reviewed the system of military medical commissions in accordance with the Order of the Ministry of Defense of Ukraine "On Approval of the Regulation on Military Medical Examination in the Armed Forces of Ukraine" No. 402 dated August 14, 2008, and reflected this graphically.

The article focuses on the decisions made by military medical commissions and outlines the types of decisions that may be made in accordance with the latest amendments to the regulatory legal acts.

In the article, the authors examine the procedure for appealing against decisions of military medical commissions, since the mechanism for appealing against decisions of public authorities is an essential element of the rule of law. The author establishes that the appeal mechanism provides for the following options: to the military medical commission of the highest level and in court (to the courts of administrative jurisdiction).

The authors pay attention to the case law which has already been established in Ukraine to some extent. In particular, the author analyzes the legal opinion of the Supreme Court of Ukraine of 2020 on the assessment of the conclusions of military medical commissions.

Based on the results of the analysis, the author identifies the novelties introduced in the organization of the activities of military medical commissions in the Armed Forces of Ukraine.

Key words: *military medical examination, military medical commission, structure of military medical commission, resolutions of military medical commissions, appeal procedure.*

Вступ. Питання діяльності військово-лікарських комісій (далі – ВЛК) в період дії воєнного стану та оголошеної загальної мобілізації на території України є надзвичайно актуальним, оскільки стосується всіх військовозобов'язаних осіб. У квітні 2024 року внесено низку змін до ряду нормативно-правових актів, які стосуються діяльності ВЛК.

Постановка завдання. Метою даної статті є огляд та аналіз проведених змін до нормативно-правової бази в сфері організації та діяльності ВЛК.

Результати дослідження. Закони України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прав військовослужбовців та поліцейських на соціальний захист» (21.03.2024) [1] та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» (11.04.2024) [2] стали підставою для перегляду та внесення змін до Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України, затверджене наказом Міністерства оборони України від 14.08.2008 № 402 [3].

Сектор безпеки і оборони – це система органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних

та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, діяльність яких спрямована на захист національних інтересів України від загроз, а також громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України [4].

У кожного із перерахованих вище органів існує внутрішня система військово-лікарських комісій, діяльність яких врегульована локальними підзаконними нормативно-правовими актами. Для прикладу у системі Міністерства внутрішніх справ України діє Положення про діяльність медичної (військово-лікарської) комісії Міністерства внутрішніх справ, затверджене наказом Міністерства внутрішніх справ України від 03.04.2017 № 285 [5]; у системі Державної прикордонної служби чинним є Положення про проходження медичного огляду у Державній прикордонній службі України, затверджене наказом Адміністрації Державної прикордонної служби України від 06.05.2009 № 333 [6] тощо.

У Збройних Силах України основоположним нормативно-правовим актом в сфері діяльності військово-лікарської експертизи є Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України, затверджене наказом Міністерства оборони України від 14.08.2008 № 402, Положення про лікарсько-льотну експертизу в державній авіації України, затверджене наказом Міністерства оборони України від 20.11.2017 № 602 [7].

Ключовим поняттям є військово-лікарська експертиза, виходячи з якого можна виокремити три основні завдання, які здійснюються ВЛК.

Перше – це медичний огляд, який здійснюється стосовно призовників; військовослужбовців та членів їхніх сімей (крім членів сімей військовослужбовців строкової військової служби); військовозобов'язаних, резервістів (кандидатів у резервісти); громадян, які приймаються на військову службу за контрактом; кандидатів на навчання у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти та закладах фахової передвищої військової освіти (далі – ВВНЗ), ліцеїстів військових (військово-морських, військово-спортивних) ліцеїв (далі – ліцеїсти); осіб, звільнених з військової служби.

Друге завдання – це визначення ступеня придатності до військової служби, навчання у вищих військових навчальних закладах.

Третє завдання, за наявності відповідних обставин, це встановлення причинного зв'язку захворювань, травм (поранень, контузій, каліцтв) військовослужбовців, військовозобов'язаних, резервістів, осіб, звільнених з військової служби, а також причинного зв'язку захворювань, травм (поранень, контузій, каліцтв), які призвели до смерті військовослужбовців, осіб, звільнених з військової служби.

Для здійснення військово-лікарських експертиз в Збройних Силах України створена система ВЛК, яка виглядає наступним чином (рис. 1).

Для більш предметного розуміння питання системи ВЛК в Збройних Силах України існують адміністративно-територіальні зони відповідальності штатних ВЛК за проведення військово-лікарської експертизи, які визначаються наказом Міністерства оборони України від 16 листопада 2016 року № 608 «Про затвердження адміністративно-територіальних зон відповідальності закладів охорони здоров'я Збройних Сил України за організацію медичного забезпечення» [8].

Штатні і позаштатні (постійно та тимчасово діючі) ВЛК з питань військово-лікарської та лікарсько-льотної експертизи підпорядковуються вищим штатним ВЛК.

Штатні та позаштатні (постійно і тимчасово діючі) ВЛК приймають постанови. Постанови ВЛК оформлюються свідоцтвом про хворобу, довідкою військово-лікарської комісії, протоколом засідання штатної ВЛК.

Постанови штатних та позаштатних ВЛК обов'язкові до виконання.

Постанови ВЛК приймаються на підставі Розкладу хвороб, станів та фізичних вад, що визначають ступінь придатності до військової служби (далі – Розклад хвороб), пояснень щодо застосування статей Розкладу хвороб та таблиць додаткових вимог до стану здоров'я.

Розклад хвороб розроблений відповідно до вимог Міжнародної статистичної класифікації хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я 10-го перегляду.

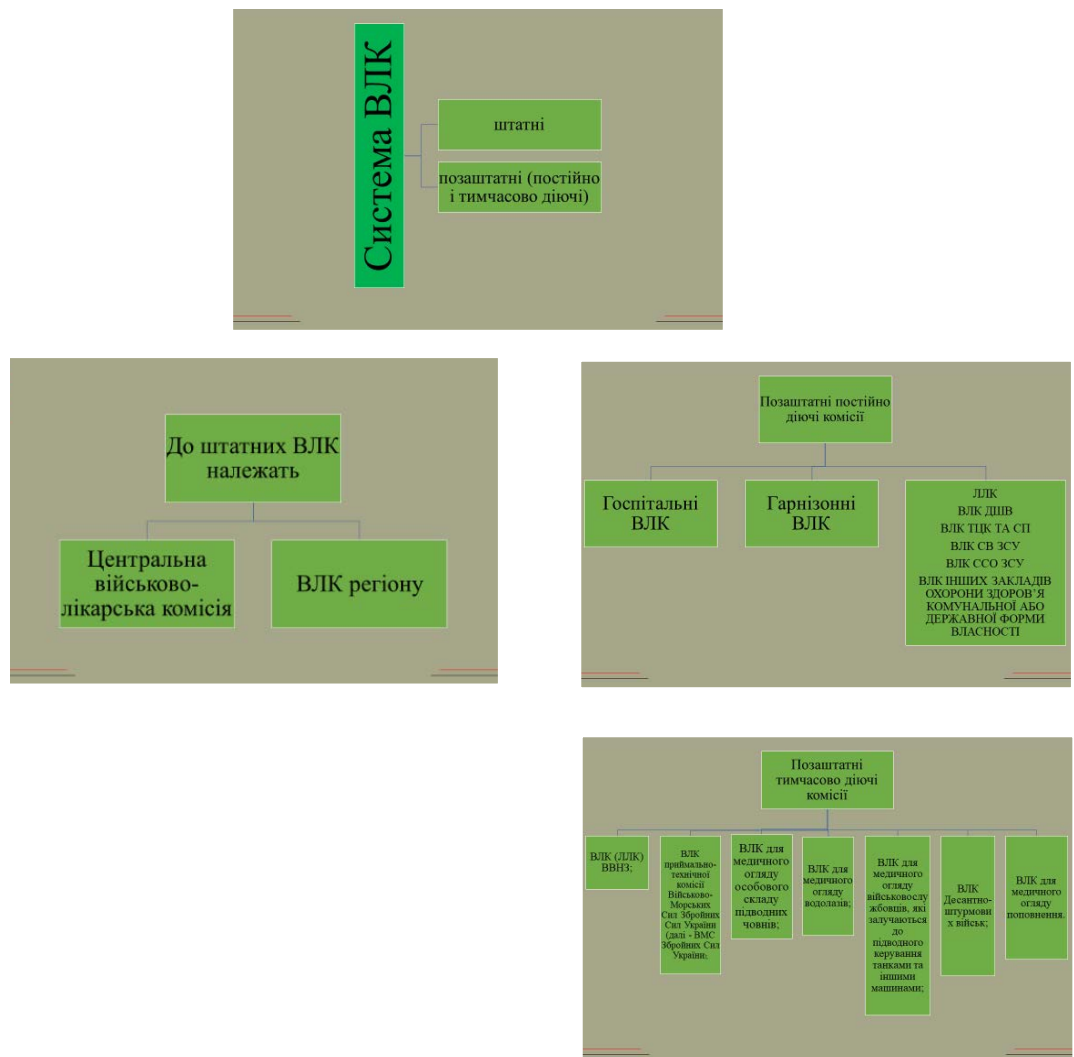

Рис. 1

Строки проведення медичних оглядів, а також лабораторних та інструментальних досліджень, включно з необхідністю направлення на додаткові методи дослідження, лабораторні обстеження, визначаються з урахуванням необхідності отримання повної та об'єктивної інформації про стан здоров'я людини, та не можуть становити більше 14 днів.

Кількість оглянутих за робочий день не повинна перевищувати 50 чоловік.

Постанова ВЛК Територіального центру комплектування та соціальної підтримки (далі – ТЦК та СП) про ступінь придатності військовозобов'язаного до військової служби, прийнята в облікових цілях в мирний час, дійсна протягом п'яти років з дня закінчення медичного огляду.

Постанова ВЛК районних, міських ТЦК та СП про ступінь придатності військовозобов'язаного до військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період дійсна протягом одного року з дня закінчення медичного огляду.

Копія довідки ВЛК з підписом про ознайомлення та датою видається особі, яка пройшла медичний огляд.

В постанові ВЛК можуть бути зафіксовані наступні види рішень (рис. 2):

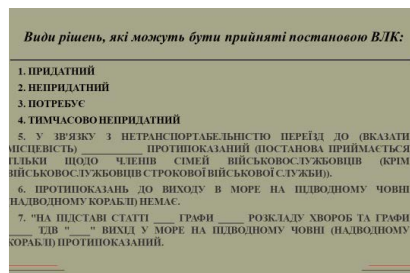

Рис. 2

Конституцією України кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [9].

Не виключенням є постанови ВЛК. На нормативному рівні встановлений порядок оскарження постанов ВЛК (рис. 3):

Рис. 3

Постанова ВЛК скасовується у випадках, коли попередня постанова ВЛК на дату її прийняття не відповідала законодавству та/або була прийнята на підставі недійсних документів.

Постанова ВЛК відміняється у випадках, коли необхідно привести зміст попередньої постанови ВЛК (яка була прийнята правильно) у відповідність до чинного законодавства.

Рішення, постанови Центральної військово-лікарської комісії можуть бути оскаржені в судовому порядку.

Постанова ВЛК регіонів може бути оскаржена Центральною військово-лікарською комісією або у судовому порядку.

ВЛК ТЦК та СП Автономної Республіки Крим, областей, міста Києва мають право переглядати постанови ВЛК районного (міського) ТЦК та СП, крім постанов, які згідно з наказом Міністерства оборони України № 402, підлягають розгляду, контролю та затвердженню Центральною військово-лікарською комісією, ВЛК регіону.

Скарги на дії (бездіяльність) чи постанови ВЛК районних (міських) ТЦК та СП подаються за підпорядкованістю до ВЛК Київського міського ТЦК та СП, Севастопольського міського ТЦК та СП, обласних ТЦК та СП, ТЦК та СП Автономної Республіки Крим.

Дії (бездіяльність), рішення, постанови, прийняті ВЛК обласних (Київського міського, Севастопольського міського) ТЦК та СП, ТЦК та СП Автономної Республіки Крим, оскаржуються в штатних ВЛК.

Дії (бездіяльність), рішення, прийняті за результатами розгляду звернень ВЛК регіону, оскаржуються в Центральну військово-лікарську комісію.

У разі визнання штатною ВЛК заяви чи скарги щодо перегляду (відміни, скасування) постанови ВЛК обґрунтованою, ВЛК штатної ВЛК переглядає оскаржувану постанову ВЛК або приймає рішення про направлення на контрольне обстеження та медичний огляд ВЛК.

Таке рішення є обов'язковим до виконання та має бути реалізовано не пізніше ніж в місячний строк з дати прийняття.

У разі прийняття рішення про направлення на контрольне обстеження та медичний огляд, військовослужбовці та інші особи, направляються для проходження медичного огляду ВЛК в інший заклад охорони здоров'я, ніж той, в якому проводився медичний огляд ВЛК, постановою якої оскаржується.

Стосовно оскарження постанови ВЛК в судовому порядку, в Україні вже певним чином склалася судова практика. Верховний Суд України в своїй постанові від 12.06.2020 [10] сформував правовий висновок. Суть якого полягає в тому, що суди не вправі надавати оцінку діагнозу особи на предмет того, чи підпадає він/вона під дію статей розкладу хвороб, станів та фізичних вад, що визначають ступінь придатності до військової служби виходить за межі судового розгляду.

Таким чином, якщо особа, яка отримала постанову ВЛК, не погоджується із його рішенням у зв'язку із медичним заключенням стосовно встановленого/не встановленого діагнозу, то оскарження необхідно здійснювати до ВЛК вищого рівня.

Якщо ж особа, під час проходження ВЛК, не пройшла всіх визначених лікарів чи не здала всі встановлені аналізи, внаслідок чого отримала невірне заключення ВЛК, оскарження доцільно здійснювати в судовому порядку.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати, що на державному рівні здійснюються заходи до вдосконалення механізму організації та діяльності ВЛК. Зокрема, чітко прописали, що медичні огляди мають тривати не більше, ніж 14 днів (у разі додаткових медичних обстежень), і рішення ВЛК мають видавати людині під підпис на руки. Раніше це було можливо, але не обов'язково.

Встановлено терміни дійсності рішень ВЛК: 5 років у мирні часи, та 1 рік – на особливий період.

Обов'язковим компонентом будь-якої правової держави є наявність механізмів оскарження будь-яких рішень. Відповідно до внесених змін до наказу Міністерства оборони України № 402 став зрозумілішим механізм оскарження висновків ВЛК, види і обов'язки військово-лікарських комісій.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прав військовослужбовців та поліцейських на соціальний захист : Закон України від 21.03.2024 № 3621-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3621-20#Text>.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку : Закон України від 11.04.2024 № 3633-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2024. № 19. Ст. 78.
3. Про затвердження Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України : наказ Міністерства оборони України від 14.08.2008 № 402. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1109-08#Text>.
4. Про національну безпеку : Закон України від 2469-VIII від 21.06.2018. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.
5. Про затвердження Положення про діяльність медичної (військово-лікарської) комісії МВС: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 03.04.2017 № 285. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0559-17#Text>.

6. Про затвердження Положення про проходження медичного огляду у ДПС України : наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 06.05.2009 № 333. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0570-09#Text>.

7. Положення про лікарсько-льотну експертизу в державній авіації України : наказ Міністерства оборони України від 20.11.2017 № 602. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1566-17#Text>.

8. Про затвердження адміністративно-територіальних зон відповідальності закладів охорони здоров'я Збройних Сил України за організацію медичного забезпечення : наказ Міністерства оборони України від 16 листопада 2016 року № 608. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/608_nm_2016.pdf.

9. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

10. Постанова Верховного Суду України від 12.06.2020 по справі № 810/5009/18. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/89793141>.

